

Universiteit
Leiden
The Netherlands

'Om de kwaliteit van het geld'. Het toezicht op de muntproductie in de Republiek en de voorziening van kleingeld in Holland en West-Friesland in de 18de eeuw

Scheffers, A.A.J.

Citation

Scheffers, A. A. J. (2013, April 18). *'Om de kwaliteit van het geld'. Het toezicht op de muntproductie in de Republiek en de voorziening van kleingeld in Holland en West-Friesland in de 18de eeuw*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/20829>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/20829>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/20829> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Scheffers, Albert Antoine Jacques

Title: Om de kwaliteit van het geld. Het toezicht op de muntproductie in de Republiek en de voorziening van kleingeld in Holland en West-Friesland in de achttiende eeuw

Issue Date: 2013-04-18

Om de kwaliteit van het geld

Het toezicht op de muntproductie in de Republiek

en

de voorziening van kleingeld
in Holland en West-Friesland in de achttiende eeuw

II

Bronnen

Proefschrift

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van Rector Magnificus prof. mr. C.J.J.M. Stolker,
volgens het besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op donderdag 18 april 2013
klokke 16:15 uur

door

Albert Antoine Jacques Scheffers

geboren te Voorburg

in 1958

Promotiecommissie:

Promotor: prof. dr. S. Groenveld

Leden leescommissie: prof. dr. R.E. de Bruin (Universiteit Utrecht)
prof. dr. F.S. Gaastra
prof. dr. R. C.J. van Maanen
dr. M.S. Polak (Universiteit van Amsterdam)

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door:
Stichting Fonds voor de Geld- en Effectenhandel,
Boekenfonds Elisabeth Grent / F.J.A.M. van der Helm
Gilles Hondius Foundation
dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds,
J.E. Jurriaanse Stichting, Kattedijke/Drucker Stichting,
Stichting Unger-Van Brerofonds en
Stichting Vrienden van het Geldmuseum.

Inhoud

01	Overzicht van de productie 1641-1808 volgens W.A.A. Poelman	10
02	Overzicht van de productie 1690-1749 en 1749-1781 van M. Emants	11
2.1	Korte memorie van alle so goude als silvere specien in de Verenigde Neederlanden gemunt, seedert den jaare 1690 tot den jaare 1749	11
2.2	Korte memorie van alle so goude als silvere specien in de Verenigde Neederlanden gemunt, seedert den jaare 1749 tot den jaare 1781	12
2.2.1	Productie 1749-1781 in marken	12
2.2.2	Productie 1749-1781 in guldens	12
03	Overzicht van de productie volgens opgave naar aanleiding van de resolutie van de Staten-Generaal 3 november 1760	13
04	De raden en generaalmeeesters van de Munten	15
4.1	Instructie voor raden en generaalmeeesters van de munten	15
4.2	Commissie voor mr. Barthoud van Slingelandt als generaalmeeesters van de Munten	19
4.3	Raden en generaalmeeesters van de Munten in de 18de eeuw	21
05	De essayeur-generaal	22
5.1	Commissie voor Marcellus Bruijnesteijn als essayeur-generaal, d.d. 30 november 1678	22
5.2	Instructie voor essayeur-generaal van de Munten mr. Johan Emants, d.d. 12 juli 1707	23
5.3	Contract tussen essayeurs-generaal van de Munten M. Emants en W.A.A. Poelman	27
5.4	Lijst van materialen door W.A.A. Poelman overgenomen van de erfgenaamen mr. Marcellus Emants, 1793	28
5.5	Essayeurs-generaal van de Munten in de 18de eeuw	30
06	De secretaris van de Generaliteits Muntkamer	31
6.1	Commissie voor mr. Anthonius van der Linde als secretaris van de raden ende generaalmeeesters van de Munte der Vereenigde Nederlanden	31
6.2	Secretarissen van de Generaliteits Muntkamer in de 18de eeuw	32
07	De bewaarder van de Generaliteits Muntkamer	33
7.1	Instructie voor de Bewaarder van de Generaliteits Muntkamer	34
7.2	Bewaarders van de Generaliteits Muntkamer in de 18e eeuw	34

08	De ijk- en justeermeester generaal	35
8.1	Commissie voor Lenard van Geere, ijk- en justeermeester van Holland en West-Friesland (1604)	35
8.2	Algemene instructie voor de ijk- en justeermeester generaal van Holland en West-Friesland (concept 1780)	36
8.3	Loon voor de ijkmeester van de Troijsche gewichten	39
8.4	Lijst en reglement van het salaris (1701)	39
8.5	Memorie voor A. Groengraft met de gewichten van de verschillende speciën (1702)	41
8.6	Commissie voor Jacob l'Admiral jr. als ijk- en justeermeester generaal in de Vereenigde Nederlanden (1750)	43
8.7	Algemene instructie voor Jacob l'Admiral jr. als ijk- en justeermeester generaal in de Vereenigde Nederlanden, 6 mei 1750	44
8.8	Lijst en reglement van het salaris (1706, 1747, 1750 en 1770)	47
8.9	Ijk- en justeermeesters in de 18de eeuw	48

09	De wisselaar	49
9.1	Instructie 1606	49
9.2	Lijst van wisselaars in Holland en West-Friesland in de 18de eeuw	54

10	De essayeur, scheider en affineur	55
10.1	Algemene instructie voor de essayeur	55
10.2	Algemene instructie voor de scheider en affineur 1603	58
10.3	Lijst van essayeurs, scheiders en affineurs in Holland en West-Friesland in de 18e eeuw	60

11	Instructies Muntpersoneel	63
11.1	De Muntmeester	63
11.1.1	Algemene instructie voor Muntmeesters 1606	63
11.1.2	Algemene instructie voor Muntmeesters 1659	79
11.1.3.	Algemene instructie voor Muntmeesters 1670	86
11.1.4	Algemene instructie Muntmeesters 1694	91
11.1.5	Instructie voor de de zilveren stuiver 1738	99
11.1.6	Instructie voor de eerste Muntmeester van het Landschap van West-Friesland in de 18e eeuw	100
11.1.7	Muntmeesters Holland en West-Friesland in de 18e eeuw	102
11.2	De waardijn	103
11.2.1	Algemene instructie voor de waardijn 1606	103
11.2.2	Waardijns van de Munten van Holland en West-Friesland in de 18e eeuw	107
11.3	De griffier	109
11.3.1	Instructie mr. Dirck Schaep, griffier van de Munt van Amsterdam 1672	109
11.4	De essayeur particulier	110

11.4.1	Algemene instructie essayeur particulier 1606	110
11.4.2	Essayeurs van de Munten van Holland en West-Friesland in de 18e eeuw	113
11.5	De ijzer- of stempelsnijder	114
11.5.1	Algemene instructie voor de ijzer- of stempelsnijder	114
11.5.2	Commissie voor de stempelsnijder generaal van Holland en West-Friesland, 9 april 1671	116
11.5.3	Instructie voor Daniel Drappentier, ijzersnijder generaal van de Munten van Hollandt en West-Vrieslant, 1671	118
11.5.4	Conditien van Daniel Dapentier als stempelsnijder van de Westfriesche Munt, 2 september 1715	120
11.5.5	Contract tussen Muntmeester Jan Knol en Jeremias Schaak als stempelsnijder van de Westfriesche Munt, 16 juli 1725	121
11.5.6	Stempelsnijders Holland en West-Friesland in de 18e eeuw	123
11.6	De provoost of smidmeester	124
11.6.1	Instructie voor de provoost (of smidmeester) van de Westvriesche Munte.	124
11.6.2	Provoosten of smidmeesters van de Hollandse en Westfriesche Munt	126
11.7	De Muntgezellen	126
11.7.1	Algemene instructie Muntgezellen 1606	126
11.7.2	Het aantal gezellen in de Munten van Holland en West-Friesland	129
11.8	De werklieden	130
11.8.1	Algemene instructie voor de werklieden 1606	130
11.8.2	Eed voor de werklieden van de Munt 1586	133
11.8.3	Ordonnantie van raden en meesters van de Rekening der Domeinen, 1673	135
11.9	De opziender van het schroef- en pletwerk	136
11.9.1	Instructie voor Stephanus Madecker, (1681) 1688	136
11.9.2	Instructie voor Hendrik Scholting, 1742	140
11.9.3	Opzienders van het schroef- en pletwerk in de 18de eeuw	143
11.10	De gebruiker en bewaarder van de letterzettersinstrumenten	144
11.10.1	Authorisatie voor Lodewijk Danielsz. Coene tot het gebruik en het bewaren van de instrumenten om de letters op de nieuwe munten te plaatsen, 16 december 1671	144
11.10.2	Instructie voor Lodewijck Danielsz. Coene, 16 december 1671	145
11.10.3	Resolutie waarbij Daniel Coene jaarlijks f 300:- krijgt voor het toepassen en bewaren van de instrumenten tot het zetten van de letters op de kant van de nieuwe munten, 22 december 1695.	146
11.10.4	Commissie voor Dirk Crans als gebruiker en bewaarder van de instrumenten die dienen tot het zetten van de letters, 15 december 1746	147
11.10.5	Letterzetters of kartelmeesters	148
11.11	De draaier van de harde walsen	149
11.11.1	Rekest en appostille betreffende de draaier van de harde walsen 1728	149
11.11.2	Instructie voor de draaier van de harde walsen 1728	150
11.11.3	Rekest en apostille tot continuering van de aanstelling van de draaier van de harde	

walsen	150	12.6.11 Utrecht 31 december 1807	270
11.11.4 Commissie voor de adjunct draaier van de harde walsen, 1762	152	12.6.12 Utrecht 16 juli 1808	272
11.11.5 Draaiers van de harde walsen in de 18de eeuw	154	12.6.13 Utrecht 5 december 1809	274
12 De reisverslagen van de essayeurs-generaal	155	13 Declaraties van de vacatie van de essayeurs-generaal 1780-1795	277
12.1 De reisverslagen.	155	13.1 Declaratie 1780	277
12.2 Gelderland	155	13.2 Declaratie 1781	281
12.2.1 Gelderland 17 mei 1776	155	13.3 Declaratie 1782	285
12.2.2 Gelderland 19 maart 1787	159	13.4 Declaratie 1783	288
12.2.3 Gelderland 9-12 april 1793	163	13.5 Declaratie 1784	291
12.2.4 Gelderland 16 en 17 juli 1805	170	13.6 Declaratie 1785	295
12.3 Holland	171	13.7 Declaratie 1786	300
12.3.1 Holland 20 april 1784	171	13.8 Declaratie 1787	300
12.3.2 Holland 20 april 1790	173	13.9 Declaratie 1788	303
12.3.3 Holland 16 april 1793	176	13.10 Declaratie 1789	306
12.3.4 Holland 10 april 1804	178	13.11 Declaratie 1790-1	308
12.3.5 Holland 15 en 16 juli 1806	179	13.12 Declaratie 1790-2	310
12.4 West-Friesland	181	13.13 Declaratie 1791	313
12.4.1 West-Friesland 28 mei t/m 3 juni 1774	181	13.14 Declaratie 1792	316
12.4.2 West-Friesland 12 t/m 18 mei 1781	184	13.15 Declaratie 1793	319
12.4.3 West-Friesland 23 t/m 31 maart 1786	188	13.16 Declaratie 1794	323
12.4.4 West-Friesland 16 t/m 22 april 1791	192	13.17 Declaratie 1795	326
12.5 Zeeland	199	14 Duiten 1702 instructie	328
12.5.1 Zeeland 16 augustus 1717	199	14.1 Instructie voor de Muntmeester 1702	328
12.5.2 Zeeland 30 augustus 1717	202	14.2 Instructie voor de Muntgezellen 1702	330
12.5.3 Zeeland 10 augustus 1728	204	15 Rekeningen van de essayeur-generaal van de aanschaf van koperen platen voor nieuwe duiten	332
12.5.4 Zeeland 29 mei 1765	207	15.1 Rekening van essayeur-generaal mr. Johan Emants van de aanschaf van koperen platen voor nieuwe duiten 1739	332
12.5.5 Zeeland 13 juni 1787	216	15.2 Rekening van essayeur-generaal mr. Johan Emants van de aanschaf van koperen platen voor nieuwe duiten 1742	337
12.5.6 Zeeland 18 juni 1792	221	15.3 Rekening van essayeur-generaal mr. Marcellus Emants van de aanschaf van koperen platen voor nieuwe duiten 1753	342
12.6 Utrecht	228	15.4 Rekening van essayeur-generaal mr. Marcellus Emants van de aanschaf van koperen platen voor nieuwe duiten 1765	348
12.6.1 Utrecht 9 oktober 1787	228	15.5 Rekening van essayeur-generaal mr. Marcellus Emants van de aanschaf van koperen platen voor nieuwe duiten 1769	352
12.6.2 Utrecht 10 november 1789	234	15.6 Rekening van essayeur-generaal mr. Marcellus Emants van de aanschaf van koperen	
12.6.3 Utrecht 18 oktober 1791	240		
12.6.4 Utrecht 30 november 1792	246		
12.6.5 Utrecht 24 september 1793	252		
12.6.6 Utrecht 30 september 1794	256		
12.6.7 Utrecht 26 juli 1803	261		
12.6.8 Utrecht 28 februari 1804	263		
12.6.9 Utrecht 3 september 1805	265		
12.6.10 Utrecht 27 oktober 1806	267		

	platen voor nieuwe duiten 1780	356
16	De productie en distributie van de koperen duiten 1702-1780 in holland en west-friesland	361
16.1	Resoluties over de aanschaf van duitplaatjes	361
16.2	Contracten voor levering van duitplaatjes	362
16.3	Leveranties van duitplaatjes	363
16.4	Verdeling van de Hollandse en Westfriese duiten over de steden	364
17	Instructie voor de enkele stuiver 1738	366
18	Verdeling van de stuivers 1738-1740	369
19	Vergelijking van de verdeling van de hollandse en westfriese duiten 1702-1780 en de zilveren pijlstuiver 1738-1740 op basis van de overgeleverde verzendlijsten	370
20	Begrippenlijst en gebruikte terminologie	371
20.1	Lijst van begrippen	371
20.2	Terminologie, gebruikt bij de bepaling van gehalte en gewicht	374
21	Specificaties van de munten	376
21.1	Gouden rijder	376
21.2	Gouden dukaat	377
21.3	Zilveren rijder of dukaton	377
21.4	Driegulden	377
21.5	Gulden	378
21.6	Zilveren dukaat	378
21.7	Nederlandse Rijksdaalder	378
21.8	Leeuwendaalder	379
21.9	Schelling	379
21.10	Dubbele stuiver	379
21.11	Enkele stuiver	380
21.12	Daalder à 60 en 30 stuivers & stukken van 10 & 5 schellingen	380
21.13	Florijn	380
22	Biografische schetsen	381
23	Verantwoording	466
23.1	Gebruikte afkortingen	466
23.2	Bronnen	466
23.2.1	Lijst van bronnen	467

23.2.2	Concordans gebruikte archieven op afkorting en toegangsnummer	486
23.3	Literatuur	488
	Index op persoonsnaam	500
	Index op plaatsnaam	522